

NAJSTAREJŠA GROBNA CELOTA Z UPODOBITVIJO V SITULSKEM STILU

STANE GABROVEC

Narodni muzej, Ljubljana

Pri objavi groba z oklepom iz Novega mesta in utemeljitvi njegove datacije v kasno Ha C obdobje (Ha C 2, horizont grobov z oklepom Stična-Novo mesto) sem opozoril na posledice teh ugotovitev tudi za začetek situlske umetnosti,¹ ki sem ga postavil v že omenjeni horizont Stična-Novo mesto. Ta ugotovitev je bila splošno sprejeta: postala je izhodišče kronološke ureditve mednarodne razstave situlske umetnosti,² upošteval jo je tudi O. H. Frey, izdajatelj Luckejeve disertacije o situlski umetnosti.³ V zvezi s situlsko razstavo je izšel tudi peti jugoslovanski zvezek *Inventaria Archaeologica*,⁴ kjer sem obe najstarejši grobni celoti s spomeniki, ornamentiranimi v situlskem stilu, ponovno izdal. Grob z Magdalenske gore je še posebno pomemben, ker ima v svojem inventarju najstarejšo antropomorfno upodobitev v situlskem stilu na Slovenskem. Na novo odkrita grobna celota, ki jo je izkopal že Dežman oziroma Schulz leta 1882, pa je bila, vsaj na podlagi literature, ki mi je bila znana ob prvi objavi *Inv. Archaeologica*, delno sporna. Jasno je bila ugotovljiva vozlasta ločna fibula, ne pa bronasti kotliček »v obliki prisekanega stožca«, ki ga ponovno omenja Dežman.⁵ F. Hochstetter⁶ je na videz še razširil grobno celoto z omembo bronastega krožnika in rdeče posode na nogi. V točki 4 *Inventaria Archaeologica* Y 42 (*Caractères généraux*) sem utemeljil svojo odločitev, da prikažem le zanesljivi, nedvomni del grobne celote, ki je po srečnem naključju tudi kronološko (bronasta ločna vozlasta fibula) in vsebinsko (v situlskem stilu ornamentiran fragment čelade) najpomembnejši.

Tej previdni razlagi je ugovarjal F. Starè v Brodarjevem zborniku (AV 13-14, 1962-63, 383 ss.), ki ima na podlagi Hochstetterjeve trditve

¹ Situla 1, 1960, 45, op. 53.

² Umetnost alpskih Ilirov in Venetov (1962), 23 ss.

³ W. Lucke-O. H. Frey, *Die Situla in Providence* (RGF 26, 1962), 55 s. O. H. Frey, *Germania* 40, 1962, 56 ss.

⁴ K. Kromer-S. Gabrovec, *Inv. Arch.* Y 41—46. Bonn 1962.

⁵ C. Deschman, *MZK NF.* 9, 1885, 58, 99.

⁶ F. v. Hochstetter, *Die neuesten Gräberfunde von Watsch und St. Margarethen in Krain.* Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. k. Akad. d. Wiss. Bd. 47, 1885, 171, op. 2

naš list *Inv. Arch. Y 42* za nepopoln in ga dopolnjuje še z bronastim kotličkom s križnimi atašami, keramično posodo na nogi, ornamentirano s črno-rdečimi pasovi, in z bronastim krožnikom, kar tudi prikazuje v risbi (tab. 9, 1—5, in risba 7). Sprejel pa je našo datacijo; tudi F. Starè stavi grob z Magdalenske gore v Ha C oziroma v 7. stoletje, kar ustreza našemu pojmu Ha C 2, ali mlajšemu odseku starejšega halštata, oziroma naši prvi stopnji horizonta Stična-Novo mesto (grob z oklepom).⁷

Ali lahko sporno grobno celoto razrešimo?

Najprej si moramo osvojiti metodično čisto izhodišče. Med obema poročiloma o najdbi obravnavanega spomenika, Dežmanovim in Hochstetterjevim, je nekaj razlik. Prednost moramo dati Dežmanovemu, ker je Dežman prvotni vir (on je grob izkopal) in Hochstetter drugoten (»kot mi poroča Dežman«, piše Hochstetter). Dežman omenja le ornamentiran fragment in fibulo, raz katero visita dve zapestnici, kar se da brez nadaljnega identificirati, in bronasti kotliček v obliki prisekanega stožca, ki ga nismo mogli zanesljivo identificirati. Kot je razvidno iz točke 4 *Inv. Arch.*, smo pač mislili na enega izmed obeh kotličkov, ki sta znana z Magdalenske gore in ki ju je objavil Starè.⁸ Ker pa nam Dežmanovo poročilo ne daje nikake osnove, da bi se odločili za prvega ali drugega, smo morali pustiti vprašanje odprto. Inventaria Archaeologica so po svojem osnovnem namenu publikacija *zanesljivih* grobnih celot in zagrešili bi hudo napako, če bi svoje hipoteze, pa naj se nam zde še tako verjetne, prodajali kot dejstvo.

Še manj si moremo pomagati s Hochstetterjevim poročilom, ki ga sedaj F. Starè še enkrat podaja v opombi 26 svoje študije. Iz njega na noben način ne moremo razbrati, da gre v naštetih najdbah za inventar enega groba, kvečjemu le za inventar ene *gomile* (... in einem Tumulus...), kar je pa seveda za kronološko problematiko groba s fragmentom čelade brez cene. Če pomislimo še na to, da Dežman, kot primaren vir, najdbe posode na nogi in bronastega krožnika sploh ne omenja, je bila naša opreznost dvakrat na mestu. Imeli pa smo še tretji vzrok za opreznost. Rdeče žgana kelihasta posoda na nogi, poslikana s črnimi pasovi, ki so ločeni od rdečih s horizontalnimi plastičnimi rebri — tipično estenski tip posode — velja že od vsega začetka za tipični znak Este III stopnje.⁹ Te ugotovitve niso ovrgle niti najnovejše raziskave H. Müller-Karpeja niti O. H. Freya. V najmlajšem grobu iz Este, ki ga H. Müller-Karpe še prinaša v svoji Kronologiji (grob 278),¹⁰ imamo že keramiko, ki je oblikovno blizu tipičnemu Este III tipu, ne pozna pa niti barvnih pasov, še manj pa seveda plastičnih reber. Tudi znameniti grob Benvenuti 126 iz Este z znamenito situlo, ornamentirano v situlskem stilu, še ne pozna prave Este III keramike, čeprav poznajo posode že rdeče-črno barvane pasove.¹¹ Če bi torej morali kelihasto posodo (Starè, o. c., risba 7) resnično vključiti v grobno celoto fragmenta čelade z Magdalenske gore, bi si naše kronološke ugotovitve naravnost po-

⁷ Glej članek Halštatska kultura v Sloveniji v tej številki AV.

⁸ Zbornik Fil. fakultete, Ljubljana, 2, 1959, tab. 25, 1 ali 28, 1.

⁹ Še posebej to poudarja D. Randall-MacIver, *The Iron Age in Italy* (1927), str. 28 s.

¹⁰ Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen (RGF 22, 1959), Taf. 102.

¹¹ W. Lucke-O. H. Frey, o. c., Abb. 8.

rušili, naša teza o začetku situlske umetnosti v kasnem 7. stoletju bi bila omajana.¹²

Do tu lahko torej svojo grobno celoto v *Inventaria Archaeologica* v celoti zagovarjamo. Prevezel jo je tudi O. H. Frey v izdaji Luckejeve disertacije. O. H. Frey pa je v omenjenem delu opozoril na novo literaturo, ki nam prinaša za razlago grobne celote dopolnilne elemente, ki so odločilni. To je Dežmanovo poročilo v *MAG* 14, 1884, 49 ss., ki govori o izkopavanju na Magdalenski gori, v okviru katerega je bil najden tudi bronasti fragment čelade, ornamentirane v situlskem stilu. Gre torej za primaren vir »par excellence« in dati mu moramo vso prednost, kljub temu, da je najmlajši.

Iz poročila izvemo, kje je ležala gomila, ki nam je dala najstarejši zaključeni grob s situlskim spomenikom. Dežman jo lokalizira severozahodno od cerkvice na Magdalenski gori na pašniku, »Na Laški« imenovanem, in sicer na njegovem jugozahodnem delu. Bil je last Franca Rebolja iz Zgornje Slivnice. Omenjeni jugozahodni del, kjer je ležala naša gomila, so imenovali kmetje Teriši. Obhod terena in moderna topografija bi lahko nedvomno mesto gomile povsem precizno lokalizirala, za naše namene zadostuje opozorilo na obe skici izkopavanj na Magdalenski gori, kjer je tudi označen prostor Schulzovih izkopavanj.¹³

Gomila je imela v premeru 8 m in je bila 2,5 m visoka. Na robu je Schulz naletel na skelete iz latenskega časa. Po objavljenih fibulah gre očitno za dokaj kasen laten (kasna Lt C stopnja oziroma že Lt D) — ugotovitev, ki je za Magdalensko goro že znana. Bolj v notranjosti gomile je naletel na nov skelet z železno sekuro in pod njim je ležal grob, ki nas zanima. Zdi se mi prav, da podamo celotno poročilo v prevodu. »Pod skeletom sta bili dve kamniti plošči. Ko smo jih dvignili, se je pokazala odprtina in v njej je poševno ležal velik bakren kotel v obliki prisekanega stožca, obrnjen z odprtino navzdol. Njegova dolžina je znašala 45 cm, premer ustja 35 cm, ločenega dna 20 cm. Posoda sestoji iz dveh polovic, ki sta spojeni z zakovicami, rob je svitkasto uvit, lepo izdelan in nosi na dveh mestih pikčasto iztolčen ornament. V posodi je ležalo mnogo sežganih kosti in ogromno, večinoma skrivljenih, bronastih pločevinastih fragmentov, ki so kazali na sledove ognja. Tudi jantarjevih jagod ni manjkalo. Najizrazitejši kos je bila intaktno ohranjena lepo patinirana velika fibula s še vedno prožno iglo in polkrožnim vozlastim lokom. Na fibuli sta

¹² F. Starè misli očitno, da ni zadržkov za stavo halštatske posode na nogi Este III tipa v Ha C horizont, in to predvsem na podlagi rdeče posode, ki je bila prav tako pokrita z bronastim krožnikom, iz groba s sestavljeno čelado na Vačah (AV 13-14, 1962-65, 401 s., op. 78 a). Seveda pa nimamo nobenega dokaza, da bi bila rdeča posoda, ki je ležala ob skeletu s sestavljeno čelado na Vačah, istovrstna z rdečo posodo v grobu z Magdalenske gore. Celo F. Hochstetter imenuje posodo prvič »eine rothe Tonurne«, drugič pa »eine rothe Fussurne«, kar govori že samo po sebi, da imamo na Vačah opravka s starejšim tipom posode. Staretove teze same po sebi ne bi hotel popolnoma odbiti, želeli bi si le zanesljivejših in preciznejših dokazov. Pripomniti je tudi treba, da se tudi v našem kronološkem pojmovanju kelihaste posode z rdeče-črno barvanimi pasovi, ki so medsebojno ločeni s plastičnimi rebri, ne začenjajo šele v 5. stoletju, kot je to postavil D. Randall-Maclver, ampak že v 6., njihovo trajanje se zdi dokaj dolgotrajno.

¹³ S. Rutar, *IMK* 3, 1895, 1 ss. *MZK NF*. 21, 1895, 39 s., Fig. 1.

viseli dve lepo patinirani masivni bronasti zapestnici (fibula je prikazana tudi z risbo, iz katere je jasno razvidno, da gre za naš kos tab. 1, 2). Pri točnejšem pregledu bronastih pločevinastih fragmentov, ki bi lahko pripadali, sodeč po močnejših polkrožnih ročajem podobnih pločevinastih kosih, neki bronasti posodi, dasi ni izključeno, da so del zdobljene čelade, je bilo najdenih tudi nekaj koščkov, ornamentiranih v tolčeni tehniki.« Nato sledi opis našega fragmenta. Pri opisu se sklicuje na risbo v prejšnjem letniku (MAG 13, 1883, Taf. 20, ki podaja še enkrat risbo, ki jo je objavil že Hochstetter). Izkopavanje je trajalo šest dni.

Pravkar citirano poročilo nam dokončno izloči pripadnost rdeče posode na nogi in bronastega krožnika, ki ga omenja F. Hochstetter, k našemu grobu, in nam na drugi strani, kar je važnejše, določno pomaga identificirati »bronasti kotliček v obliki prisekanega stožca«. Iz poročila je jasno, da ne gre za bronasti kotliček, ki ga prinaša Starè (AV 13-14, 1962-63, tab. 9, 1), ampak za situlo, ki jo prinašamo na tab. 2 (Narodni muzej, inv. št. P 2993).¹⁴ Dežmanov opis ne dopušča nobenega dvoma. Ker smo ga že podali v prevodu, nam niti ni potrebno posebej izvajati primerjave. Omenimo naj le, da se »das Gefäss aus zwei übereinander genieteten Hälften, der losgelöste Boden, der wulstartige Rand, herausgetriebene punktartige Verzierungen« lahko nanašajo le na situlo, ki jo prinašamo na tab. 2. Temu ustrezajo tudi mere. Naša situla je v danes restavriranem stanju visoka 49,5 cm, premer ustja znaša 37,5 cm, dna 18,50 cm, kar skoraj točno ustreza meram 45—35—20 cm, ki jih navaja Dežman. Malenkostne razlike so lahko razumljive iz dejstva, da situlo do Dežmanovega poročila še niso preparirali in da so bile mere vzete očitno že v grobu, ko je bila situla stisnjena. Vsekakor Dežmanov opis nima nikake zveze z bronastim kotličkom, ki ga je vključil v grobno celoto F. Starè. Dežman omenja tudi koščke močnejše pločevine, ki so sodili k ročaju, zaradi njih pa se ni mogel prav odločiti, ali naj bi izgubljeni fragmenti sodili k bronasti posodi, ali k čeladi. Tudi to lahko danes razložimo. Večina zdobljenih fragmentov je pač pripadala čeladi, omenjeni močnejši polkrožni fragmenti pločevine v obliki ročajev pa so pripadali situli — naša situla sodi, kot je ugotovil že Starè, k tipu Kurd in je kot taka imela ročaja, katerih ostanke imamo dejansko še ohranjene na ramenu. Žal pa so pozneje vse fragmentirane koščke — med katerimi je bilo, sodeč po Dežmanovem poročilu, še več ornamentiranih — zavrgli in nam je ostal le podolgovat kos, ki ga objavljamo na tab. 1, 1.¹⁵

Na podlagi citiranega Dežmanovega poročila moramo popraviti naš list Inv. Arch. Y 42 v treh točkah. Prvič moramo v točki 1 (Bibliographie) dodati še važno Dežmanovo poročilo v MAG 14, 1884, 49 s., drugič lahko natančneje določimo točko 2 (lieu de découverte). Gomila je po

¹⁴ Prvič objavljena pri F. Starè, Zbornik Fil. fak. Ljubljana 2, 1955, tab. 3.

¹⁵ Pri tem moramo tudi malenkostno popraviti našo risbo v Inv. Arch. Y 42, 1. V desnem delu fragmenta se pri natančnem ogledu vidi še noga proti levi stopajočega vojščaka. Tega si moramo očitno predstavljati podobno kot oba ostala, ki sta ohranjena. Vendar je od vojščaka ohranjena le noga, ne pa tudi ščit z dvema sulicama, kot to podaja F. Starè, AV 13-14, 1962-63, tab. 9, 6, in risba 6, pač na podlagi starejših risb pri F. Hochstetter, o. c., Taf. 1, 6, oziroma MAG 13, 1883, Taf. 20, 6, in Much, Kunsthistorischer Atlas (1889), 144 s., Taf. 63, 5.

Dežmanovem poročilu dobro lokalizirana na pašniku severozahodno od vrha Magdalenske gore, na področju, ki ga kmetje imenujejo »Terišce«. Končno moramo v grobno celoto vključiti še bronasto situlo, tab. 2. Prav tako bi morali omeniti tudi jantarjeve jagode, ki naj bi bile po Dežmanu najdene v situli, ne da bi jih seveda lahko identificirali. Zavrèci pa moramo Staretov popravek grobne celote v Brodarjevem zborniku. Mimogrede lahko omenimo, da nam Dežmanovo poročilo razrešuje tudi »skrivnost« rdeče posode na nogi in bronastega krožnika, ki naj bi po Staretu pripadal grobni celoti s čelado. Najdena sta bila skupaj v skeletnem grobu na robu velike gomile v bližini Hrastja, torej na nasprotnem, severovzhodnem pobočju Magdalenske gore. Našel ju je delavec, ki je že kopal pri Dežmanu oziroma Schulzu, spomladi leta 1882 pri razširjanju gozdne poti.¹⁶ Rdeča posoda na nogi in bronast krožnik ne sodita torej niti v isto gomilo kakor fragment bronaste čelade.

Ali nam sedaj s situlo razširjena grobna celota lahko spremeni naše ugotovitve? Mislím, da jih ne spreminja, ampak lahko le potrjuje. Bronasti kotliček (tip C po Merhartu), na katerega smo prej mislili, je v halštatskem gradivu Slovenije kljub svoji žarnogrobišni provenienci dokaj neobčutljivo kronološko merilo. Dobimo ga v Ha C obdobju,¹⁷ kakor tudi še v najmlajših fazah slovenske halštatske kulture, v horizontu čelade negovskega tipa.¹⁸ Temu nasproti je situla tipa Kurd v dolenskem halštatskem krogu omejena na starejši čas — omenim naj le grob s situlo z ornamentiranim pokrovom iz Stične,¹⁹ pozneje pa jo nadomesti mlajša varianta situle, ki je drugače izdelana.²⁰ Pri tem je primerek z Magdalenske gore glede na ročaje tipološko očitno najstarejši.²¹ To relativno zgodnjo časovno uvrstitev v dolenskem halštatskem področju nam lahko potrdi tudi žarnogrobišni depot iz Škocjana²² in grobovi iz Hallstatta.²³ Kjer imamo v halštatskem času razmeroma še mnogo situl tipa Kurd, ki jih lahko primerjamo z našim kosom. Primerjavo bi lahko raztegnili tudi na Este in Bologno.²⁴ Vendar nam kažejo nekateri primerki situle tipa Kurd v Sv. Luciji,²⁵ ki jih lahko direktno pri-

¹⁶ C. Deschmann, MAG 14, 1884, 51.

¹⁷ Npr. F. Starè, AV 6, 1955, 284 s.

¹⁸ Npr. W. Lucke-O. H. Frey, o. c., Abb. 15, 7.

¹⁹ R. Ložar, GMDS 18, 1957, 1 ss. S. Gabrovec, Inv. Arch. Y 41.

²⁰ F. Starè, Zbornik Fil. fak. Ljubljana 2, 1955, 115 ss.

²¹ Osnovo o situlah tipa Kurd glej pri G. v. Merhart, Studien über einige Gattungen von Bronzegefäßen. Festschrift RZM 2, 1952, 29 ss., Taf. 16—19.

²² J. Szombathy, MPK 2, 1915, 161 s.

²³ K. Kromer navaja v svoji starejši stopnji Hallstatta tudi situlo tipa Kurd: Das Gräberfeld von Hallstatt (1959), Textband 25 s., Taf. 6. Kot posebno lep primer situle Kurd v starejšem okolju lahko veljata grobova 575 (Taf. 108—109) in 504 (Taf. 94—95), obakrat skupaj z dolgim halštatskim mečem. Vendar glej tudi op. 26.

²⁴ H. Müller-Karpe, Chronologie Abb. 57—58 (tipi stopnje Bologna 2 in Este 2), iz česar pa se vidi, da v Bologni in Este nimamo situl čistega tipa Kurd. Glej tudi G. v. Merhart, o. c., 50 s.

²⁵ Za primer lahko navedem grob 1496, ki ga je skopal J. Szombathy. V grobu imamo identično situlo kot na Magdalenski gori, skupaj z njo pa je bila med drugimi najdena tudi fibula svetolucijskega tipa, ki je ne moremo postaviti pred Ha D. Situla z grobno celoto je sedaj v Narodnem muzeju v Ljubljani (še neobjavljeno).

merjamo z našim kosom, da živi situla tipa Kurd še tudi po letu 600, v Ha D 1 stopnji. Podobno lahko domnevamo tudi za Hallstatt.²⁶

Tako nam novo določena grobna celota sicer ostreje precizira najstarejšo grobno celoto z upodobitvijo v situlskem stilu, še vedno nam pa ne more nedvomno razrešiti, ali moramo videti začetek situlske umetnosti nujno že v sredini oziroma drugi polovici 7. stoletja in ga sinhronizirati s Ha C 2 stopnjo v srednjeevropskem smislu, ali pa je previdneje videti začetek v času okr. 600 in ga primerjati s srednjeevropsko Ha D 1 stopnjo.²⁷ Z novo določeno grobno celoto pa se je tehtnica vsekakor prevesila v prid starejše datacije (Ha C 2).

ZUSAMMENFASSUNG

Das älteste geschlossene Grab mit einem Situlendenkmal in Slowenien

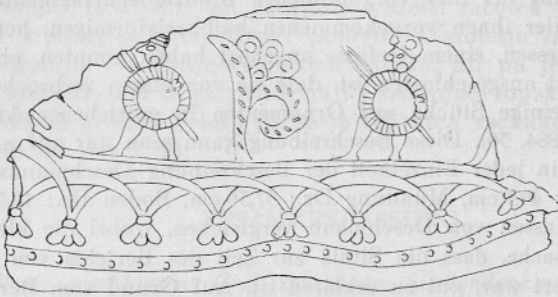
Die jüngsten Studien (Anm. 1—4) haben mit guten Gründen den Beginn der Situlenkunst in die zweite Hälfte des 7. Jahrhunderts verlegt. In Slowenien gebührt dem Helmfragment von Magdalenska gora (Taf. 1, 1) eine besondere Bedeutung, da es die älteste anthropomorphe Darstellung trägt. Das erwähnte Grab war auf dem Grund der älteren Literatur nur teilweise zu eruieren (cfr. Inv. Arch. Y 42, Nr. 4: Caractères généraux). Gegen unsere vorsichtige Stellungnahme versuchte F. Starè auf Grund einer Notiz von F. Hochstetter (Anm. 6) das Grabinventar bedeutend zu erweitern (Arh. vestnik 15-14, 1962-65 [Brodarjev zbornik], 392, Anm. 6 und Taf. 9, 1—6 und Bild 7). Aus dem Bericht des Ausgräbers Deschmann (MAG 14, 1884, 49 ss.), auf welchen O. H. Frey aufmerksam machte, geht es jedoch klar hervor, dass Starè Vermutung nicht stichhaltig ist. Der von Starè vermutete Grabzusammenhang gehört nicht nur zwei verschiedenen Gräbern an, sondern auch zwei verschiedenen Tumuli. Wohl ist aber aus dem Bericht Deschmanns zu entnehmen, was unter »dem kupfernem Kessel in der Form eines Kegelstutzes« bzw. »Bronze-Kessel in der Form eines Stutzkegels« zu verstehen ist. Deschmanns Bericht lautet: »Bei der Fortsetzung der Abtragung dieses Hügels war man am westlichen Rande abermals auf ein Skelett gekommen, neben welchem eine eiserne Axt lag. Unter der Leiche waren zwei Steinplatten, bei deren Aushebung sich eine Oeffnung zeigte, worin ein grosser kupferner Kessel in der Form eines Kegelstutzes mit der Oeffnung abwärts gerichtet, schief lag, seine Längsseite beträgt 45 cm, der Durchmesser der Oeffnung 55 cm, der des losgelösten Bodens 20 cm. Das Gefäss besteht aus zwei übereinanderliegenden Hälften, der Rand ist wulstartig, sauber gearbeitet und trägt an ein Paar Stellen herausgetriebene punktartige Verzierungen. In diesem Gefäss lag viel Leichenbrand mit einer Menge meist verborgener Bronze-Blechfragmente, welche die unverkennbaren Spuren der Einwirkung der Feuerhitze an sich trugen, auch Bernsteinperlen fehlten nicht. Das

²⁶ To je poudaril že K. Kromer, ki je uvrstil v svoji kronologiji Hallstatta situlo tipa Kurd tudi med mlajše grobove, vendar situla tega tipa v njegovem primerku nima več značilnih ročajev: K. Kromer, o. c., Textband Taf. 12. Situla tipa Kurd s tipičnimi ročaji se dobi tudi v grobu 696 (Taf. 124—126), to je v grobu z okrašenim situlskim pokrovom, s katerim skupaj je ležalo tudi antensko bodalo. Grob bi postavili na prehod Ha C—D.

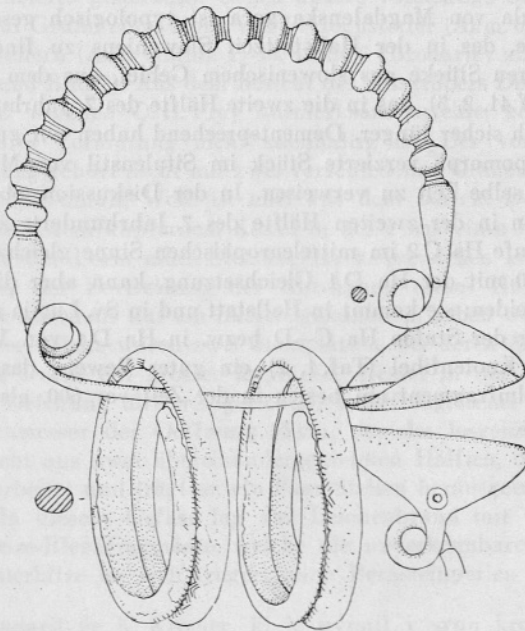
²⁷ Osebo se nagibam k prvemu mnenju, nasprotno pa se O. H. Frey k drugemu. Glej S. Gabrovec, AV 15-14, 1962-65, 514, z nadaljnjo literaturo.

auffallendste Fundstück war eine ganz intact erhaltene, schön patinierte Riesenfibel mit noch federnder Nadel, ihr Bogen ist halbkreisförmig mit knotenartigen Wülsten und Einschnürungen versehen (cfr. unser Taf. 1, 2). An dieser Fibel hingen zwei eingehängte, ebenfalls schön patinierte massive bronzene Armringe. Bei genauer Durchmusterung der hier vorgefundenen Bronzeblechfragmente, die, nach einem stärkerem, unter ihnen vorgekommenen halbkreisförmigen, henkelarmigen Blechstücke zu schliessen, einem Gefässe angehört haben konnten, obschon auch die Möglichkeit nicht ausgeschlossen ist, dass sie von einem zerbrochenen Helme herrühren, wurden einige Stücke mit Ornamenten in getriebener Arbeit aufgefunden« (MAG 14, 1884, 50). Diese Beschreibung kann man nur auf unsere Situla Taf. 2 beziehen, die in jeder Einzelheit der Beschreibung Deschmanns entspricht. Auch die Masse (H.: 49,5 cm, Mündung Dr.: 37,50 cm, Boden Dr.: 18,50 cm) kann man gut mit den Massen von Deschmann vergleichen, wobei die kleinen Differenzen aus der Tatsache, dass die Situla zur Zeit des Berichts von Deschmann noch nicht konserviert war, gut zu erklären ist. Auf Grund vom Bericht Deschmanns können wir auch den Punkt 2 in Inv. Arch. Y 42 berichtigen: der Tumulus aus welchem das verzierte Helmfragment stammt, befand sich nordwestlich von der Berggipfel mit der Kirche, auf der Hutweide, an einer Stelle, welche die Bauern Teriše nannten.

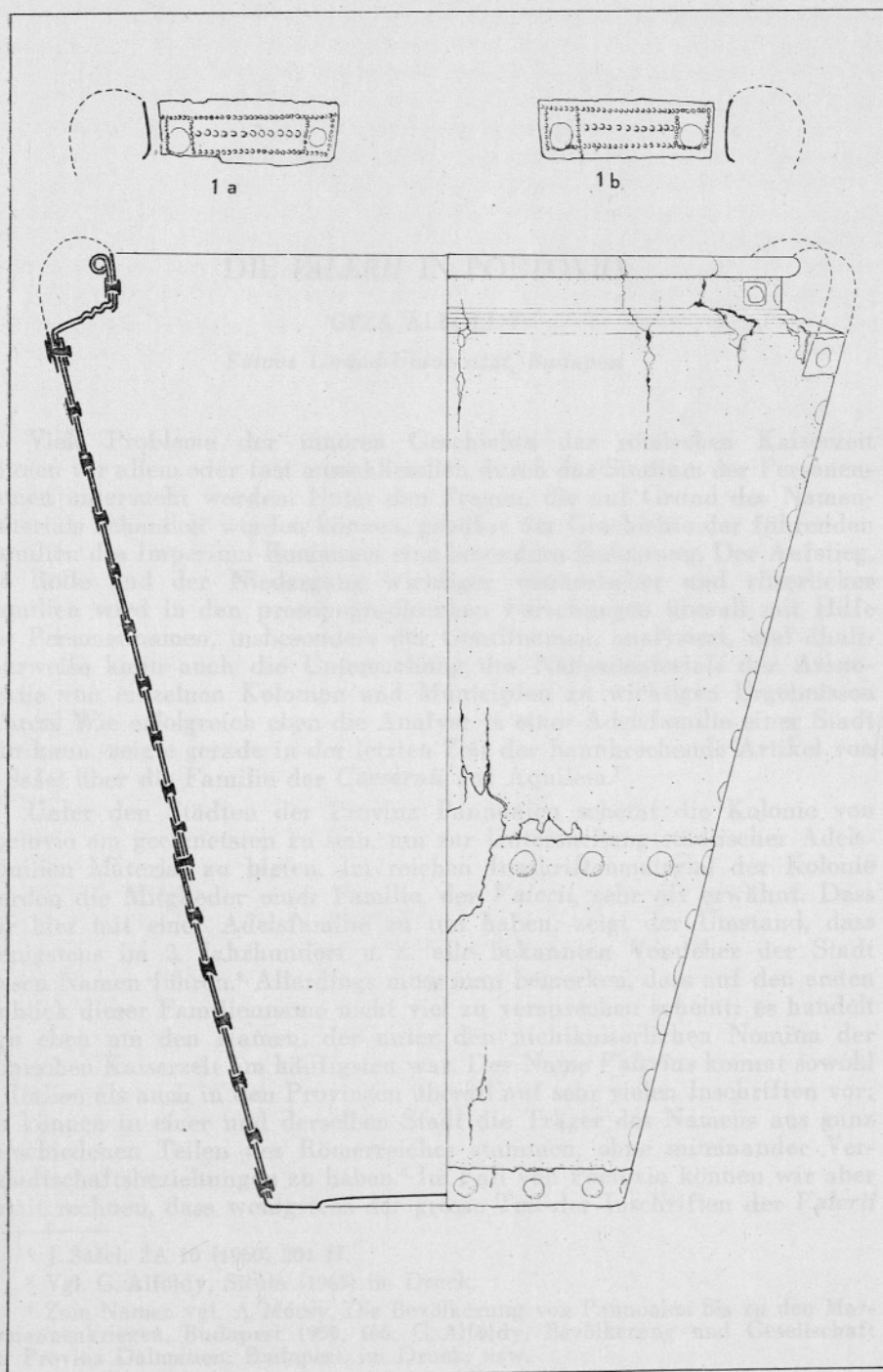
Das mit der Situla von Typus Kurd erweiterte Grab ist damit nur mit grösserer Bestimmtheit in unsern Horizont der Panzergräber Stična-Novo mesto einzureihen. Die Situla von Magdalenska gora ist typologisch gesehen das älteste Stück seiner Reihe, das in der Hallstattzeit Sloweniens zu finden ist. Die am besten vergleichbaren Stücke aus slowenischem Gebiet, aus dem Situlengrab von Stična (Inv. Arch. Y 41, 2. 5), das in die zweite Hälfte des 7. Jahrhunderts zu setzen ist, sind typologisch sicher jünger. Dementsprechend haben wir guten Grund auch das älteste anthropomorph verzierte Stück im Situlenstil von Magdalenska gora mindestens in die selbe Zeit zu verweisen. In der Diskussion, ob der Beginn der Situlenkunst schon in der zweiten Hälfte des 7. Jahrhunderts zu sehen ist und danach mit der Stufe Ha C 2 im mitteleuropäischen Sinne gleichzusetzen ist, oder in der Zeit um 600 mit der Ha D 1 Gleichsetzung, kann aber die neu zugesellte Situla nicht entscheiden: sie kommt in Hallstatt und in Sv. Lucija (Anm. 26 und 25) auch am Übergang der Stufen Ha C—D bzw. in Ha D 1 vor. Wohl aber bleibt die zweischleifige Knotenfibel (Taf. 1, 2) ein guter Beweis, dass das Grab mit dem verzierten Helmfragment am besten in der Zeit vor 600, also in der Ha C 2 Stufe zu deuten ist.

1

2

Magdalenska gora. Vse bron — Alles Bronze (1—1 b = $\frac{1}{4}$)

